

Llull (*Blanq.* II, 76.14); «natural cosa seria *desijar* morir, pus que mort fos ocasió per la qual hom vengués al major stament», «molt he gran maravella si són molts déus, pus que un Déus, hon sia tot compliment, *desig* conèixer e amar», id. (*Merav.*, O. C. I, 10, 20); també en la *Doctrina Pueril* (ed. Gili, p. 96, etc.), i en la *Questa de Reixac* (*jo desig*, 60.6); si bé en aquest text i en les obres de Llull es troba no menys sovint *desirar* (*Questa*, 50.19), mentre que en el *Tirant*, p. ex., ja només apareix *desijar* (cap. 319, 328, 329, etc.).

Però en les obres de Llull *desirar* és també freqüent, com ara en la *Doctrina Pueril* (p. 92) o en *Blanq.*: «sol que Déus haja en mon cor, de nulles coses no hauré fretura; e si Déu no era en ma ànima, ¿qui puria donar compliment a ço que ma ànima tant *desira?*» (*NCl.* I, 58.5). El resultat fonètic de *DESIDERARE* i *CONSIDERARE* va ser *desirar* i *consirar*, però un altre resultat conforme a la nostra fonètica històrica, i que trobem en temps de Llull, és *consiurar* i *desiurar*; ara bé això fa que en altres passatges dels manuscrits lullians aparegui també *desiujar*, que ja no és un resultat fonètic sinó forma creada, al costat del normal *desijar*, per analogia del duplicat *desirar/desiurar*: «*desiujava* que molts d'ermitans fossen ab gran saviesa», *Merav.* (*NCl.* I, 34), i de nou aquesta variant en *Merav.* II, 140.16. Cosa que ens mostra vivament fins a quin punt hi hagué una veritable simbiosi de *desijar*, tipus *DESIDIARE*, amb *DESIDERARE*.

Altra prova d'aquesta fusió, operada ja d'antic, i en totes les llengües romàniques, és que el tipus *DESIDIARE* apareix de vegades amb el significat de 'trobar a faltar, mancar de', cosa de la qual dono proves relatives al castellà i al portuguès en el *DCEC*, s. v. *deseo*, II, 140a22-29 i nota 6; ara bé aquest significat ja no s'explica per l'etimologia de *DESIDIÀ*, cobejosa i afectiva, sinó per la contribució de *DESIDERARE*, que en llatí significava això en primer lloc.

Més forta fou encara la concurrència que *DESIDERARE*, -DERIUM, féu a *DESIDIÀ* en llengua d'oc, car allà *desirar* i *desirier* (< *desidier* *DESIDERIUM*) convisque- ren amb els seus rivals, i sinònims, *desejar* i *desieg*, en el temps dels trobadors i sempre, i fins *desirar* prepondera bastant en la llengua trobadoresca. No obstant, allà també trobem des d'antic el nostre mot: *desieg* (*dezieg*) ja en Matfré Ermengaut, Guilhem de la Barra i el Filomena, *desejar* en tres textos literaris del S. XIII, *desejat* i *desejansa* en els trobadors Raimon Jordan i Uc Brunenc (*PSW* II, 220).

En llatí *desidia*, amb el significat de 'llibertinatge', es troba ja, repetidament, en Plaute i en alguna altra font de matís col·loquial o avulgarat (*TbLL* v, 711.39 ss.), i *desidiosus* té el significat d'"àvid" algun cop fins en el mateix Ciceró. El masculí *desideus* apareix amb el sentit de 'libido' en el glossari AA, ric en formes antigues de llatí vulgar, i transmès per un còdex italià del S. x (*CGL* v, 463.33); i el neutre *desidium* 'peresa, ociositat' es registra en diversos textos medievals (*Du Cange, Gloss. M. et I. Lat.*; Schade, *Althd. Wb.*).

El port. *desejo*, cast. *deseo*, cat. *desig* (> sd. *disizu*,

disigiu), oc. *desieg*, it. *desìo*, *disìo*, amb les formes corresponents del verb —en port. *desejar*, cast. *desejar*, oc. *desejar*—, postulen clarament la base *DESIDIUM* i no pas *DESIDERIUM*. L'única reserva que cal fer a això és que les formes de la llengua d'oc i del català corresponen a una pronúncia *DESËJU* del llatí vulgar tardà. Això s'explica per una diferenciació del timbre de la vocal tònica davant la palatal següent. Hi ha bastants casos d'aquest fenomen fonètic (que vaig explicar més detingudament en els meus treballs): *poliija* *POLËIA* (per *POLÏDION*), *polig* (NL en cat., oc. ant. *puliieg*, reemplaçat pel diminutiu *poliol*), *bolig* *BOLÏDION*, *remig* *REMÏGIUM*.

Heus aquí ara el text d'alguns dels passatges que proven l'evolució del sentit de *DESIDIA* i derivats ja en textos literaris de l'Antiguitat. El vell Filòxen de les *Bacchides* de Plaute, pare indulgent del protagonista, franquejant-se confidencialment amb l'esclau que ha fet preceptor del seu fill, es plany que el jove Pistoclerus abusi de la seva bondat, car sembla que el jove ja té dues amigues...: «ego dare me meo gnato institui, ut animo opsequium sumere possit; aequom esse puto, sed nimi' nolo *desidia* ei dare ludum» (v. 1083). El jove no és en realitat un viciós; si ara es deixa calumniar és per encobrir el seu amic íntim, el llibertí Mnesílochos, i ell es proposa casar-se amb la seva única amiga real. Per tant el mot *desidia* ací no té ja el sentit d'"indolència, peresa" sinó el de 'llibertinatge, llicència, libidinositat'. Altrament en una situació semblant es presenta *desidia* en alguna altra comèdia de Plaute, el *Trinummus*, v. 650. Des d'ací es va arribar a 'desig amorós'.

Hi ha fins i tot un passatge del mateix Ciceró que ens mostra que *desidiosus* es trobava ja internat per aquest camí, mal fos en un estadi menys avançat, en aqueixes capes més altes de la llengua: «sed si tota vita nihil velis aliud agere <'res més que estudiar'>, ipsa tractatio et quaestio cotidie ex se gignit aliquid, quod cum *desidiosa* delectatione vestiges» (*De Oratore* III, xxiii, 88). Costaria de comprendre aquesta investigació «pererosa». Una traducció 'àvida' o 'voluptuosa' és la que millor es conjuminaria amb el fet que *desidiosa* acompanya *delectatio*; car tinguem en compte el context: es tracta que els romans més il·lustres s'han dedicat a l'estudi, però no és possible de passar-se la vida entera estudiant; prou que la vida mateixa ens planteja problemes inesperats, «gignit ex se aliquid», que ens sentim atrets a indagar àvidament.

Per què el sentit de *desidia* va descabdellar-se des d'"indolència" a 'libidinositat' ens ho explica el lloc comú que la peresa és la mare de tots els vicis, com ja deien els antics gentils; però sovint afegien que, de tots els pecats, aquell en què l'ociós cau més sovint és la luxúria. Ja Ovidi entre els seus *Remedia Amoris* recomanava en primer lloc una vida activa i bel·licosa, i afegia com a exemple en contra el cas de l'amant de Clitemnestra, en uns versos on usa encara *desidiosus* en el seu sentit propi i originari: «Queritis Aegisthus quare sit factus adulter; / in promptu causa est: